

DE RECTITUDINE CATHOLICÆ CONVERSATIONIS TRACTATUS.

Quod præsul plebem hortari teneatur. Judicii diem et Baptismi vota sæpe recolere. Christiani officium. Pia præscribuntur exercitia. Christiani a Gentilium ritibus deterrentur. Deus solus colendus. Pia monita. Contra ebrietatem. Contra superstitiones. Qui die dominico et in ecclesiis se gerant. Judicibus quid agendum. Signo crucis frequenter se munire. Quod pie viventes vexet diabolus. Cur id permittat Deus. Stipem pauperibus erogare. Decimas Deo in pauperibus vel Ecclesiis dare. Præcepta Dei servare. Mores cito corrigere. Inimicos diligere. Animæ curam agere. Qui jejundum. Lectionibus divinis animam pascere. Contra luxuriam. Concubinitus. Crimina capitalia. Pia ad recte vivendum documenta. Pietatem jamjam sectari. A diabolo dissidere. Non jurare. Qui orandum aut colloquendum. Scandala fugere. Misericordem esse. Charitatis commendatio. Hortatio ad pœnitentiam, ad vigilantiam. Quod Angelus Dei cuique sit. Quod nulli unquam desperandum. De cautela in verbis. De sobrietate servanda. Quod nulla res ex se mala. Quod pauperes ad mensam vocandi. Mortis consideratio. Vitæ æternæ felicitas. Judicii extremi meditatio. Ut Christus reprobis sua beneficia exprobrabit. Reproborum pœna. Justorum beata sors. Pœnitentiam publicam non erubescere. Nec veniam desperare. Nec nimium præsumere. Mundi finem instare. Terrena despiciere. Adversa ob amorem Dei patienter ferre. Deum sibi præsentem semper revereri. Charitatem servare. In bono proposito persistere. Pœnitentia non differatur.

1. (a) Rogo vos, fratres charissimi, et cum grandi humilitate admoneo, ut intentis animis auscultare velitis, quæ vobis pro salute vestra suggerere volo. Omnipotens enim scit Dominus, quod prompta erga vos charitate ista vobis profero: quæ si non fecero, procul dubio reus debiti tenebor. Vos ergo non pro mea parvitate, sed pro vestra quæ dico salute libenter suscipite; ita duntaxat, ut quæ aure suscipitis, opere compleatis: ut et ego de meo obsequio, et de vestro profectu merear vobiscum gaudere in cœlesti regno. Si cui forte displiceo, quod tam frequenter prædicare vobis contendo, rogo non mihi molestus existat, sed magis periculum meum consideret, et audiat Dominum terribiliter comminantem sacerdoti, *Si non annuntiaveris iniquo iniquitatem suam; ipse in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem annuntiaveris impio, et ille non fuerit conversus ab iniquitate sua, et a via sua impia; ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti (Ezech. xxxiii, 8 et 9).* Et illud: *Clama, ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum (Isai. lviii, 1).* Considerate ergo, fratres, quia oportet me sine cessatione vestros animos ad tremendum Dei judicium, et ad desiderandum cœleste præmium excitare: ut vobiscum pariter merear in Angelorum consortio perpetua pace gaudere.

2. Ideoque rogo ut diem judicii semper pertimescatis, et (b) diem mortis suspectum quotidie ante oculos habeatis. Considerate quales eritis præsentandi conspectibus Angelorum, vel qualem pro meritis vicissitudinem recepturi: si poteritis in illo die illibatam referre, quod in Baptismo promisistis. Mementote, quia tunc pactum cum Deo fecistis, atque

abrenuntiare vos diabolo et omnibus operibus ejus in ipso Baptismo promisistis. Qui potuit, tunc ipse per se et pro se hæc respondit: qui vero non potuit, fidejussor pro eo ad ejus vicem ista Deo promisit, ille scilicet qui eum de sacro fonte suscepit. Considerate ergo quale pactum cum Deo fecistis: et requirite apud vosmetipsos, si post ipsam promissionem opera maligni diaboli, cui renuntiastis, secuti estis. Abrenuntiastis enim diabolo et omnibus pompis et operibus ejus, id est, dolis, sortibus, auguriis, furtis, fraudibus, fornicationibus, ebrietatibus et mendaciis. Hæc sunt vere opera et pompæ ejus. Promisistis e contra credere vos in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, natum ex Maria virgine, passum sub Pontio Pilato, tertia die resurrexisse a mortuis, ascendisse ad cœlos. Promisistis deinde credere vos et in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, et vitam æternam. Hæc procul dubio cautio et confessio vestra, quam tunc promisistis, semper apud Deum tenetur. Quapropter vos, charissimi, moneo, ut ista confessio vel promissio vestra semper in vestra teneatur memoria; ut hoc quod christiani vocamini, non ad judicium vobis sit, sed potius ad remedium.

3. (a) Nam ideo christiani facti estis, ut semper opera christiani faciatis, id est, ut castitatem ametis, luxuriam et ebrietatem fugiatis, humilitatem teneatis, superbiam detestemini; quia Dominus Jesus Christus humilitatem et ostendit exemplis, et docuit verbis, dicens: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (Matth. xi, 29)*: invidiam etiam respuatis, charitatem invicem habeatis, et semper de futuro sæculo et de æterna beatitudine cogitetis, et plus pro anima quam pro corpore laboretis: quia caro pauco tempore erit in hoc mundo; anima vero si bene egerit, sine fine regnabit in cœlo; at si male, sine misericordia ardebit in inferno. Qui vero non cogitat nisi de ista tantummodo vita, animalibus et bestiis similis est. Non ergo vobis sufficit, charissimi, quod christianum nomen accepistis, si opera christiana non facitis. Illi enim prodest quod vocatur christianus, qui semper Christi præcepta et mente retinet, et opere perficit; qui furtum scilicet non facit, qui falsum testimonium non dicit, qui nec mentitur nec perjurat, qui adulterium non committit, qui nullum hominem lædit vel odit, sed omnes sicut semetipsum diligit; qui inimicis suis malum pro malo non reddit, sed magis pro ipsis orat; qui lites non concitat, sed discordes ad concordiam revocat. Hæc enim præcepta ipse Dominus Jesus Christus per semetipsum in Evangelio dignatus est tradere dicens: *Non homicidium facies, non adulterabis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non perjurabis, et fraudem non feceris. Honora patrem tuum et matrem. Et diliges proximum tuum sicut te ipsum (Id. xix, 18 et 19).* Et, *quodcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite eis; hæc est enim Lex et Prophetæ (Id. vii, 12).* Et adhuc majora his, sed valde fortia atque fructifera dedit mandata dicens, *Diligite inimicos vestros, et benefacite his qui oderunt vos: orate pro persequentibus et calumniantibus vos.* Ecce forte mandatum, et vide-

(a) Vid. serm. 249, n. 2, in Append. tomi 5.

(b) Ex Bened. regula, cap. 4.

(a) Ex serm. 266, nn. 2 et 1, in Append. tom. 5. Rursum ex n. 2.

tur hominibus durum; sed magnum habet præmium. Audite quale: *Ut sitis*, inquit, *filii Patris vestri qui in cælis est* (Matth. v, 44, 45). O quanta gratia! Per nos servi digni non sumus, et per inimicorum dilectionem filii Dei efficimur. Ideo ergo, fratres, et amicos diligite in Deo, et inimicos diligite propter Deum. *Qui enim diligit proximum*, sicut Apostolus dicit, *legem implevit* (Rom. xiii, 8). Nam qui verus christianus vult esse, hæc ei necesse est præcepta custodire: si enim non custodit, ipse se circumvenit. Ille itaque bonus christianus est, qui nulla phylacteria vel adinventiones diaboli credit, sed omnem suam spem in solo Christo ponit: qui peregrinos tanquam ipsum Christum cum gaudio suscipit, quia ipse dicit, *Hospes fui, et suscepistis me*; et, *Quamdiu fecistis hoc uni ex minimis meis, mihi fecistis* (Matth. xxv, 55, 40). Ille, inquam, bonus christianus est, qui hospitibus lavat pedes, et tanquam parentes charissimos diligit; qui juxta quod habet, pauperibus eleemosynam tribuit; qui ad ecclesiam frequentius venit, et oblationem quæ in altari Deo offeratur exhibet; qui de fructibus suis non gustat, nisi prius Deo offerat, qui stateras dolosas et mensuras duplices non habet, qui pecuniam suam non ad usuram tribuit, qui et ipse caste vivit, et filios suos vel vicinos docet ut caste et cum Dei timore vivant, et quoties sanctæ solemnitates adveniunt, ante dies plures castitatem etiam cum propria uxore custodit, ut securam conscientiam ad Domini altare possit accedere; qui postremo symbolum et dominicam orationem memoriter tenet, et filios ac familiam eadem docet. Qui talis est, sine dubio verus christianus est; sed et Christus in ipso habitat, qui dixit, *Ego et Pater ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv, 23). Similiter et per prophetam dicit, *Ego inhabitabo in eis, et inter eos ambulabo, et ero illorum Deus* (Levit. xxvi, 12).

4. (a) Ecce audistis, fratres, quales sint christiani boni: ideo quantum potestis, cum Dei adjutorio laboratis, ut nomen christianum non sit falsum in vobis. Sed ut veri christiani esse possitis, semper præcepta Christi et cogitate in mente, et implete in operatione. Redimite animas vestras de pœna, dum habetis in potestate remedia. Eleemosynam juxta vires facite; pacem et charitatem habete, discordes ad concordiam revocate, mendacium fugite, perjurum expayescite, falsum testimonium non dicite, furtum non facite. Oblationes et decimas Ecclesiæ offerte, luminaria sanctis locis juxta quod habetis, exhibete. Symbolum et orationem dominicam in memoria retinete, et filijs vestris insinuate. Filios etiam quos ex Baptismo suscepistis, docete et castigatè, ut semper cum timore Dei vivant; scitote vos fidejussores pro ipsis apud Deum esse. Ad Ecclesiam quoque frequentius convenite, sanctorum patrocinia humiliter expetite, diem dominicam pro reverentia resurrectionis Christi absque ullo opere servili colite, sanctorum solemnitates pio affectu celebrate. Proximos vestros sicut vosmetipsos diligite: quod vobis vultis ab alijs fieri, hoc et vos alijs facite; quod vobis non vultis fieri, nulli faciatis. Charitatem ante omnia habete; quia charitas operit multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8). Estote hospitales, humiles, omnem sollicitudinem vestram projicientes in Deum, quoniam ipsi cura est de vobis (Id. v, 7). Infirmos visitate, carceratos requirite, peregrinos suscipite, esurientes pascite, nudos vestite, harios et magos fugite. Sit vobis æqualitas in pondere et in mensura, sit statera justa, justus modus, æquusque sextarius: nec plus quam dedistis repetatis, neque usuras pro fenerata pecunia a quoquam exigatis. Quod si observaveritis, securi in die judicij ante tribunal æterni judicij venientes dicetis, *Da, Domine, quia dedimus; miserere, quia misericordiam fecimus: nos implevimus quod jussisti, tu redde quod promisisti.*

(a) Ex eod. serm. n. 5; ex serm. 265, n. 2, et serm. 78, n. 6, ejusdem Appendicis.

5. (a) Ante omnia autem illud denuntio atque obtestor, ut nullas Paganorum sacrilegas consuetudines observetis, non caragios¹, non divinos, non sortilegos, non præcantatores; nec pro ulla causa aut infirmitate eos consulere vel interrogare præsumatis: quia qui facit hoc malum, perdit Baptismi sacramentum. Similiter et auguria vel sternutationes observare nolite, nec in itinere positi aliquas aviculas cantantes attendatis: sed sive iter, sive quodcumque opus arripitis, signate vos in nomine Christi, et symbolum et orationem dominicam cum fide et devotione dicite; et nihil vobis nocere poterit inimicus. Nullus christianus observet qua die domum exeat, vel qua die revertatur; quia omnes dies Deus fecit. Nullus ad inchoandum opus diem et lunam attendat. Nullus in calendis januarii nefanda et ridiculosa, vetulas, aut cervulos, aut jotticos² faciat, neque mensas per³ noctem componat, nec sternas aut bibitiones exerceat superfluas. Nullus christianus in pyras⁴ credat, neque in cantu sedeat; quia opera diabolica sunt. Nullus in festivitate sancti Joannis aut sanctorum solemnitatibus solstitia, aut balationes⁵, vel saltationes⁶ aut cantica diabolica exerceat. Nullus nomina dæmonum, aut Neptunum, aut Orcum, aut Dianam, aut Herculem, aut Minervam, aut Geniscum⁷, aut cætera hujusmodi inepta credere aut invocare præsumat. Nullus diem Jovis absque sanctis festivitibus, nec in maio nec in ullo tempore in otio observet, neque dies liniarum⁸ vel murorum, aut vel unum omnino diem, nisi tantum dominicam diem. Nullus christianus ad fana, vel ad petras, vel ad fontes, vel ad arbores, aut ad cancellos⁹, vel per trivia luminaria faciat, aut vota reddere præsumat. Nullus ad colla vel hominis vel cujuslibet animalis ligamina dependere præsumat, etiamsi a clericis fiant, etsi dicatur quod res sancta sit, et divinas lectiones contineat: quia non est in eis remedium Christi, sed venenum diaboli. Nullus præsumat lustrationes facere, nec herbas incantare, neque pecora per cavam arborem vel terram foratam transire; quia per hæc diabolo videtur consecrare. Nulla mulier præsumat succinos ad collum dependere: nec in tela, vel in tinctura, sive in quolibet opere, Minervam vel cæteras infaustas personas nominare; sed in omni opere Christi gratiam adesse optare, et in virtute nominis ejus toto corde confidere. Nullus si quando luna obscuratur, vociferare præsumat; quia certis temporibus Deo jubente obscuratur. Nec luna nova quisquam timeat aliquid operis arripere; quia Deus ad hoc lunam fecit, ut tempora designet (Gen. i, 14), et noctium tenebras temperet; non ut alicujus opus impediatur, aut dementem hominem faciat, sicut stulti putant, qui a dæmonibus invasos a luna pati putant. Nullus dominos solem aut lunam vocet, neque per eos juret: quia creatura Dei sunt, et necessitatibus hominum jussu Dei inserviunt. Nullus sibi proponat fatum vel fortunam, aut genesim¹⁰, quod vulgo nascentia dicitur; ut dicat, *Qualem nascentiam attulit, taliter erit*: quia *Deus vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire* (I Tim. ii, 4), atque in sapientia omnia dispensat, sicut disposuit ante mundi constitutionem. Præterea quoties aliqua infirmitas evenerit, non quærantur præcanta-

¹ Er. Lugd. Ven. Lov., *carcarios*; et paulo post, *carcarii*. M.

² Ms. Corbeiensis, *jotticos*. At Germanensis, *jotricos*.

³ Alias, *super*.

⁴ Mss., *pyras*, quod idem est; a *pûr*, ignis.

⁵ Sic legendum ipsis suadentibus PP. Benedictinis; vide tom. 5 Append., serm. 265, n. 4, et serm. 266, n. 5. In B., *vallationes*. M.

⁶ Additur in Spicil., *caraulas*; seu, *coraulas*.

⁷ Er. et Lov., *Genistum*.

⁸ Alias, *turmarum*.

⁹ Sic Ms. Germanensis. At Corbeiensis, *cellos*. Editi autem, *ocellos*.

¹⁰ Editi, *Genistum*.

(a) vid. in Appendice tom. 5 serm. 278, n. 2; 277, n. 4; 267, nn. 5, 5; 279, n. 5; 265, n. 4; 278, n. 1; 277, n. 4; 278, n. 5.

tores, non divini, non sortilegi, non caragii, neque per fontes, aut arbores, vel bivios¹ diabolica phylacteria exercentur: sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, et Eucharistiam corporis ac sanguinis Christi cum fide et devotione accipiat, oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, unde corpus suum in nomine Christi ungat; et, secundum apostolum, *oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus* (Jacobi v, 15); et non solum corporis, sed etiam animæ sanitatem accipiet: complebiturque in illo quod Dominus in Evangelio promisit, dicens, *Omnia enim quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis* (Matth. xxi, 22). Ante omnia ubicumque estis, sive in domo, sive in itinere, sive in convivio, verba turpia et luxuriosa nolite ex ore vestro proferre: quia, sicut Dominus in Evangelio pronuntiat, *de omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die judicii* (Matth. xii, 36). Ludos etiam diabolicos, vel vacillationes², vel cantica Gentilium fieri vetate. Nullus christianus hæc exercent, quia per hæc paganus efficitur: nec enim justum est, ut ex ore christiano, ubi sacramenta Christi mittuntur, et quod decet Deum semper laudare, cantica diabolica procedant. Ideoque, fratres, omnes adventiones inimici toto corde respuite, et supra dicta sacrilegia cum omni horrore fugite. Nulli creatoræ præter Deum et sanctos ejus venerationem exhibeatis: fontes vel arbores, quos sacros vocant, succidite; pecudum similitudines³, quas per bivias⁴ ponunt, fieri vetate, et ubi inveneritis, igne cremate. Per nullam aliam artem salvari vos credatis, nisi per invocationem Domini et crucem Christi. Nam illud quale est, quod si arbores illæ ubi miseri homines vota reddunt, ceciderint, non ex eis ligna ad focum deferunt? Videte quanta est stultitia hominum, si arbori et insensibili et mortuæ impendunt honorem, et Dei omnipotentis præcepta contemunt.

6. Non ergo cælum, non terram, nec ullam omnino creaturam præter Deum ullus adorandam credat: quia omnia ipse solus condidit atque disposuit. Altum quidem cælum est, ingens terra, immensum mare, pulchra sidera: sed pulchrior et immensior sit necesse est qui hæc creavit. Si enim hæc quæ videntur, tam incomprehensibilia sunt, id est, varii fructus terræ, pulchritudo florum, diversitas pomorum, genera animalium, alia super terram, alia in aquis, alia in aere; apum quoque prudentia, ventorum flatus, nubium rores, tonitruorum fragores, temporum vices, dierum noctiumque varius recursus, quæ omnia nullatenus mens humana potest æstimatione comprehendere: si ergo hæc talia sunt quæ videmus, et nullatenus comprehendimus; qualia æstimanda sunt illa cœlestia, quæ nondum videmus; vel qualis omnium horum artifex, cujus nutu cuncta creantur? illum ergo, fratres, super omnia timete, illum inter omnia adorete: illum ultra omnia amate, ad illius vos misericordiam tenete, de illius clementia nunquam desperate.

7. (a) Quos bonos videtis, illos imitami: quos malos conspicitis, castigate et corripite, ut duplicem mercedem habere possitis. Et qui hactenus idoneus a supra dictis malis vixisse cognoscitur, gaudeat quidem et Deo gratias agat, ac de cætero observet, et perseverare in bonis actibus festinet: qui vero usque nunc mala opera exercuit, cito se corrigat, et ex toto corde pœnitentiam agat, antequam de hac luce discedat: quia si sine pœnitentia mortuus fuerit, non ibit in redemptionem, sed præcipitabitur in gehennam ignis, unde nunquam exiet in sæcula sæculorum. Quapropter omnes alloquor, viris et feminis

¹ Ms. Germanensis, *livos*.

² Mss., *allutiones*. Forte legendum, *balationes*, ut supra, col. præced.

³ Sic Ms. Germanensis. At Corbeiensis, *pedum similitudines*. Editi autem, *plantas sive ungulas pedum, quas*, etc.

⁴ Ms. Germanensis, *livos*.

(a) Ex serm. 266, n. 5; 278 n. 5; 263, n. 5, in Append. tom. 5

dico, corrigat se unusquisque, vitia sua dum potest emendet, mala opera quæ gessit pœnitendo expiet. Nullus se inebriet, nullus in convivio cogat alium plus bibere quam oportet: quia vinò multo deditos vehementer Apostolus redarguit dicens, *Neque ebrii regnum Dei possidebunt* (I Cor. vi, 10). Nullus in qualibet minima causa diaboli sequatur adventiones: nullus, sicut dictum est, observet egrediens et ingrediens domum, quid sibi occurrat, vel si aliqua vox reclamantis fiat, aut qualis avis cantus garrat, vel quid etiam portantem videat: quia qui hæc observat, ex parte paganus dignoscitur. Qui vero hæc contemnit, prophetam sibi gratuletur clamare, *Beatus vir cujus est Dominus spes ejus, qui non respexit in vanitates et insanias falsas* (Psal. xxxix, 5). Hinc et Apostolus monet: *Omne, inquit, quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi facite* (Coloss. iii, 17). Prorsus ergo recedendum est a cunctis hujuscemodi observationibus. Mathematici spernendi, auguria horrescenda, somnia contemnenda; quoniam, sicut Scriptura testatur, vana sunt. Unde et per Moysen præcipitur: *Non augurabimini, inquit, non observabitis somnia, nec ad magos declinabitis* (Levit. xix, 26, 31). Oportet ergo, ut et vos hæc tota mente observetis: et si quos cognoscitis vel occulte aliqua phylacteria exercere, expedit ut nec cibum cum eis sumatis, nec ullum consortium cum illis habeatis (I Cor. v et 11). Ista ergo omnia spernentes, ad Dei vos auxilium conferte, et de ejus misericordia nunquam desperate. Omni die dominico ad ecclesiam convenite, et ibi non causas aut rixas vel otiosas fabulas agatis: sed lectiones divinas cum silentio auscultate; et pro Ecclesiæ pacē, vel pro peccatis vestris orate. Qui enim in ecclesiis fabulari non timet, et pro se et pro aliis redditurus est rationem: dum nec ipse verbum Dei audit, nec alios audire permittit. De talibus quippè Dominus in Evangelio dicit: *Væ vobis, hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines; vos non introitis, nec introeuntes sinitis intrare* (Matth. xxiii, 13). Judices etiam qui præestis, justissime judicate: nihil in judicio injuste agatis, nec munera super innocentes accipiat, non ad personam attendatis, nec res alienas rapaci fortitudine tollatis; quia de vestris quid vel super noctem agatur, nescitis. Pauperem vel advenam nullatenus in judicio opprimatis, timentes illud quod Veritas dicit: *Quia in quo judicio judicaveritis, judicabimini: et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis* (Id. vii, 2). Cavete semper ne de vobis propheta dicat, *Væ qui potentes estis in hoc mundo, qui justificatis impium pro muneribus, et justitiam justi aufertis ab eo. Væ qui dicitis bonum malum, et malum bonum* (Isai. v, 22, 23, 20). *Labia vestra loquuntur mendacia, et manus vestræ plenæ sunt iniquitate, facta est vobis veritas in oblivionem, et justitia fugit a vobis* (Id. lix, 5, 15, 14).

8. Hæc, fratres, considerantes pariter, et qui præestis, et quibus præestis, in Dei timore vos solidate. Retinete quæ dicta sunt, facite quæ præcepta sunt. Habete semper Christum in mentē, signum ejus in fronte. Scitote quia multos adversarios habetis, qui cursum vestrum impedire festinant. Idcirco omni loco, omni hora, crucis signaculo vos armate, crucis vexillo vos munite: hoc enim solum timent, illud solum expavescunt, hoc et vobis datum est scutum, in quo possitis sagittas maligni ardentes extinguere, (a) Porro magna res est signum Christi, et crux Christi: sed illis solis prodest qui faciunt mandata Christi. Ut ergo vobis prosit, præcepta ejus totis viribus adimplere contendite: et sive sedetis, sive ambulatis, sive manducatis¹, sive in lectum ascendatis, sive a stratu surgatis, jugiter signum Christi muniat frontem vestram, ut vos semper memoria Dei et vigilantes protegat, et in so-

¹ Melius legetur, *sedeatis... ambuletis... manducetis*, quemadmodum paulo post dicitur, *ascendatis, surgatis*. M.

(a) Ex serm. 263, n. 1, in Appendice tom. 5.

pore custodiat. Et quoties in nocte excitati fueritis, et somnus ex oculis evolaverit, mox labiis signum crucis occurrat. Mens quoque orationibus occupetur, ac Dei præcepta in corde volvantur, ne stupido pectori repente subrepat inimicus, vel per fatuam incuriam serpat ad animam adversarius avidus. Et cum in sensu vobis turpem suggesserit cogitationem, proponite vobis futurum Dei iudicium, inferni supplicium, gehennæ poenas, tartari tenebras: quæ impii patientur. Si hæc feceritis, statim turpis cogitatio evanesceat, nec vos deseret virtus Christi; quia verum est quod propheta canit, *Sperantes in Domino misericordia circumdabit* (Psal. xxxi, 10).

9. (a) Sed cum hæc omnia, auxiliante Domino, impleveritis, scitote quia hoc moleste accepturus est diabolus, quod videat vos a societate sua discedere; et ob hoc fortasse aliquas nequitas aut infirmitates vobis immittet. Nolite pro hoc desperare; quia ad vos probandos permittet hoc Deus fieri, ut cognoscat si ex toto corde vos ad ejus misericordiam tenetis, vel si veraciter in eum creditis. Sed et vos cuncta patienter sufferte, et Deum in omnibus benedicite ut in vobis possit impleri quod scriptum est, *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ* (Jacobi I, 12). Consoletur vos et hoc quod dicit Apostolus: *Quia cum tribulamur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur* (I Cor. xi, 32). Necnon et illud: *Flagellat Deus omnem filium quem recipit* (Hebr. xii, 6). Et illud: *Quos amat Dominus, arguit et castigat* (Prov. iii, 11). Quod si semel vel bis nequitas quas immittit, viriliter atque fideliter pro Dei amore sustinueritis; ita ipsum postea a vestra infestatione Deus dignabitur repellere, ut ulterius vobis nunquam possit nocere. Ita ergo vos si veri et non falsi christiani estis, omnes diabolicas circumventiones fugite ac despiciate, et tota mente vos ad Deum tenete; ut quæcumque adversa vobis inimicus immiserit, patienter et fortiter toleretis. Nam et si per sortilegos aut divinos aliqua prædixerit, et ita evenerit, nolite mirari: quia spiritus per aera volantes, facile possunt prævidere aliqua futura. De hac re divina Scriptura contestatur dicens: *Etiam si vera vobis dixerint, nolite credere eis; tentat enim vos Dominus Deus vester, utrum timeatis eum an non* (Deut. xiii, 5). Illud etiam scitote, quia nec vos, nec aliquid quod ad vos pertinet, lædere poterit inimicus, nisi quantum permiserit Deus. Permittit autem hoc Deus, quia peccata hominum hæc exigunt. Permittit autem duabus ex causis; ut aut probet si boni estis, aut castiget si peccatores. Sed qui patienter dispensationem Dei sustinuerit, ut cum perdidit aliquid, dicat, *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum* (Job I, 21); pro ista patientia aut coronam recipiet si justus est, aut indulgentiam si peccator. Quod si murmuraverit, vel desperaverit; rerum pariter et animæ damnus incurret. Sed mihi credite, fratres, quia si ex toto corde semper in timore Dei permanseritis, et præcepta ejus custodieritis, ita ut nullas ex gentili consuetudine adinventiones observetis; nihil vobis inimicus nocere poterit, sed omnia vestra prosperabuntur. Recto enim christiano nec auguria, nec alia quælibet signa nocere possunt: quia ubi signum crucis cum fide et timore Dei præcesserit, nihil ibi poterit nocere inimicus. Tepidis vero et negligentibus ideo nocere possunt, quia relinquentes Dei præcepta, per vitæ suæ negligentiam, prava opera exercendo, ipsi se dæmonum potestati spontanea tradunt voluntate: qui si in servitio Christi perseverarent, et per ejus auxilium solummodo confiderent, nihil prorsus mali paterentur.

10. (b) Hæc ergo scientes, totis vos viribus ad Dei misericordiam tenete, opera bona semper agite, et de substantia vestra pauperibus erogate. Qui plus ha-

bet, plus tribuat; qui vero minus, de hoc ipso largiatur beatus et hilaris. Unusquisque quod prævalet, tribuat: quia nimirum est unde gaudebit. Scilicet qui dat parum, accipiet multum; sicut Dominus ad Apostolos promittit dicens, *Centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit* (Matth. xix, 29). Dat, inquam, nummum, et comparat cœleste regnum; dat parvam pecuniam, et emit vitam æternam. Tenete ergo vos ad eleemosynam; quia, sicut scriptum est, *eleemosyna de morte liberat, et qui eam fecerit, non ibit in tenebras* (Tob. iv, 11). Unusquisque quantum prævalet, tantum porrigat. Qui habet aurum, det aurum: et qui habet argentum, det argentum: qui vero non habet pecuniam, cum bono animo det pauperibus et buccellam; et si non habet integram, ex eo quod habet frangat, et partem egeno tribuat. Sciat quia quamvis parum cum bono animo tribuerit, acceptabile Deo erit. Dominus enim non copia largitatis, sed benevolentia et devotione delectatur et pascitur largientis. Ut autem nullus pauper ab eleemosyna se excusare possit, ipse Dominus pro calice aquæ frigidæ se mercedem redditurum esse promittit (Matth. x, 42). Qui enim a Deo plures facultates accepit, magis utique iudicii periculum sustinebit. Potuit nempe Deus omnes divites facere: sed pauperes ideo in hoc mundo esse voluit, ut divites haberent quomodo peccata sua redimerent. Redimite ergo vos, charissimi, dum habetis in potestate pretium; date eleemosynam de bono et justo labore, et non de alterius rapina. Audite modo ante fores vestras pauperes rogantes, ut et ipsi pro vobis in die iudicii rogent. Prophetam attendite clamantem: *Qui averterit, inquit, aurem suam ab egeno, et ipse invocabit Dominum, et non exaudiet eum* (Prov. xxi, 15). Date ergo de eo quod Deus dedit vobis; quia ipse accipit quod pauperibus datis. Ipsi quidem datis, sed vobis in futurum transmittitis; non unde ventrem impleatis, sed unde flammam extinguatis: quia *sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum* (Eccli. iii, 33). Hinc Dominus per prophetam dicit: *Dabunt singuli redemptionem animarum suarum, et non erit in eis morbus neque casus*. Date ergo, dum licet, redemptionem animarum vestrarum: redimite vos ipsi dum vivitis, quia post mortem nemo vos redimere potest.

11. (a) Unusquisque de quali ingenio vel artificio vivit, de ipso decimam Deo in pauperibus vel ecclesiis donet. Consideret quia omnia Dei sunt per quæ vivit, sive terra, sive flumina, sive semina, vel omnia quæ sub cœlo vel super cœlos sunt: et si ipse non dedisset, nihil utique haberet. Nam Deus noster, qui dignatur totum dare, decimam de suo dignatur a nobis repetere, non sibi penitus, sed nobis profuturam. Sic enim ipse per prophetam promittit dicens: *Inferte, inquit, omnem decimam in horreis meis, et probate me in his, dicit Dominus: si non aperuero vobis cataractas cœli, et effudero vobis fructus terræ usque ad abundantiam* (Malach. iii, 10). Reddite ergo libenter decimam ex omnibus quæ possidetis super terram, quod cognoscitis Deo placere, de frumento, de vino de legumine, de feno, de auro, de argento, de pecoribus, insuper et lanarum ex ovium tonsione. Nolite de cuncta substantia vestra fraudare decimam: ne vobis novem partes auferantur, et sola decima remaneat. Convertimini ad hoc, dicit Dominus, ut aperiam vobis cataractas cœli, et effundam vobis benedictionem meam (Ibid. 7). Si igitur dederitis voluntarie, plus semper Dominus dabit vobis: si non dederitis, quantumque pauperes in locis in quibus habitatis, fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum rei eritis. Insuper immittet vobis Dominus pestilentiam et famem: et perdetis totum quod habetis, necnon adhuc et animas vestras. Ut autem hæc vobis non veniant, festinate cum bono animo dare, unde animas vestras possitis redimere. Nec eligatis cui misericordiam faciatis, ne forte prætereatis eum qui meretur accipere:

(a) Ex serm. 278, nn. 2, 3 et 4.

(b) Ex serm. 78, nn. 6, 5, 2, in Append. tomi 3.

(a) Vid. serm. 277, nn. 1, 3, in Appendice tomi 3.

quia nescitis in quem Christus dignetur advenire. Scitote, quia quod pauperi vel peregrino in terra largimini, sedenti in cœlo datis, qui dixit, *Qui vos recipit, me recipit* (Matth. x, 40); et, *Quamdiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis* (Id. xxv, 40).

12. Inter hæc autem omnia quæ Dominus exerceri præcepit bonitatis opera, nihil aliud a vobis querit, nisi salutem animarum vestrarum: et ut timeatis eum semper, et custodiatis ejus mandata. Quod si feceritis, dabit vobis, sicut per Moysen pollicitus est, pluvias congruo tempore, et terra vestra gignet germen suum: erit abundantia fructuum, pomorum, vinearum et segetum, et abundabitis omnibus bonis. Et dabit vobis pacem per circuitum, et absque terrore eritis, ipseque habitabit inter vos. E contra, si non custodieritis præcepta ejus, in vobis venient plagæ ab eodem Moyse prædictæ, pestilentia scilicet, fames et gladius: eritque cœlum sicut ferrum, et terra quasi ærumentum; nec proferet terra germen suum, et segetes omnes delebuntur, omnisque labor vester incasum consumetur. Insuper consurgent in vos hostes vestri, et devorabit vos gladius, et erit terra vestra deserta et desolata (Levit. xxvi, 3-45). Et tunc clamabitis præ angustia, et non exaudiet vos Dominus, sicut per prophetam minatur dicens: *Locutus sum, et non audierunt; et clamabunt, et non exaudiam* (Zach. vii, 13). Etiam propheta clamat: *Non est abbreviata manus Domini, ut non possit salvare aut exaudire; sed iniquitates vestrae dividerunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra avertunt faciem ejus ne exaudiat* (Isai. lix, 1, 2). Ut ista vero vobis non contingant, custodite quæ præcepta sunt. Implete Dei mandata, ut vivatis, et bene sit vobis, nihilque calamitatis eveniat. Ipse enim per prophetam consolatur dicens: *Si egerint, inquit, pœnitentiam pro iniquitatibus suis, et ego pœnitentiam agam super malum quod locutus sum, ut facerem eis; et non faciam, dicit Dominus* (Jerem. xviii, 8). Hæc ergo, fratres, semper in mente tenetè, hæc verba filiis et vicinis vestris narrate. Hæc rememoramini dum sedetis in domibus vestris, et dum ambulatis, nec obliviscamini ea cum bene fuerit vobis: sed Deum semper timete, et ipsi soli servite; ne irascatur contra vos furor ejus. Scitote quia ipse custodit pactum et mirericordiam diligentibus se, et custodientibus præcepta sua, omnesque ab eis tollet languores. Considerate quia, sicut Joannes apostolus prænantiat, *Novissima hora est* (I Joan. ii, 18). Ideoque nolite jam mundum diligere (Ibid. 15, etc.); quia cito transit, et omnis concupiscentia ejus cum eo. Vos autem facite voluntatem Domini, ut maneatis in æternum, et habeatis fiduciam cum apparuerit, nec confundamini in adventu ejus. Nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est: et qui facit peccatum, ex diabolo est. Et utique omne peccatum, sive furtum, sive adulterium, sive mendacium, sine dæmonis operatione non fit. Considerate, quæso, quam perniciosum est opera diaboli exercere, ejusque participem fieri, non in requie, sed in pœna gehennæ. Idcirco quotiescumque peccatis, nolite expectare mortifera securitate, ut vulnera ipsa putrescant, nec alia insuper augeatis; sed continuo per pœnitentiæ confessionem vobis medicinam adhibere festinate. In magnis etiam operibus vos jugiter dilatare contendite; ut (a) qui fuit hactenus superbus, sit jam humilis; qui erat adulter, sit castus; qui solebat furari aut res alienas tollere, incipiat jam proprias Ecclesiis aut pauperibus erogare; qui fuit invidus, sit benignus; qui erat ebriosus, sit sobrius; qui fuit iracundus, sit patiens; qui fecit alteri injuriam, cito petat veniam; cui injuria facta est, absque mora dimittat, ut et illi dimittatur. Aut quare non dimittat fratri parum, ut ei dignetur Deus dimittere totum?

13. (b) Nam et hoc eleemosynæ genus est, ut dimittat aliquis ex toto corde ei a quo læsus exstiterit. Quod si

aliquis ita sit pauper, ut nullam rem habeat unde eleemosynam corporalem faciat; quia non potest fieri ut ab aliquibus non patiatur injuriam, si ex toto corde omnibus in se peccantibus indulgeat, et contra nullum hominem odium in corde teneat, atque omnes sicut semetipsum diligit, hoc ei procul dubio pro maxima eleemosyna reputabitur. Ut autem in nos peccantibus liberius dimittamus, hortatur nos Dominus in Evangelio dicens: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester cœlestis peccata vestra; si non dimiseritis, nec Pater vester dimittet vobis* (Matth. vi, 14, 15). Nemo ergo se circumveniat, nemo se seducat: quia qui vel contra unum hominem in hoc mundo odium tenet, quidquid Deo in bonis operibus obtulerit, perdet totum: quia non mentitur apostolus terribiliter clamans, *Qui odit fratrem suum, homicida est, et mendax est, et in tenebris ambulat* (I Joan. iii, 15). Hoc loco fratrem, omnem hominem oportet intelligi; quia omnes in Christo fratres sumus. Ergo, fratres, idcirco vos ad inimicorum dilectionem admoneo, quia ad sananda peccatorum vulnera nullum fortius medicamentum esse cognosco. Licet grandis sit labor inimicos diligere in hoc sæculo, sed magnum erit præmium in futuro. Qui hic dilexerit inimicos, erit Dei amicus: non solum amicus, sed etiam filius, sicut ipse, quod supra jam præmisimus, pollicetur dicens: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est* (Matth. v, 44). Qui ergo diligit, possidebit requiem: *qui enim non diligit, sicut dicit Apostolus, manet in morte* (I Joan. iii, 14).

14. Cum hæc ita sint, charissimi, dilectionem vram, non falsam ad invicem habetote: actus vestros semper ad Deum dirigite, et quidquid potestis pro amore Dei et vitæ æternæ, laborate. Currite dum lucem habetis, priusquam tenebræ vos comprehendant (Joan. xii, 35). Cum laboratis pro carne, laborate et pro anima. Si curritis pro carne, quam post modicum tempus vermes devoraturi sunt in sepulcro; plus currite pro anima, ut ornata bonis operibus sine fine lætetur in cœlo. (a) Ante omnia quando jejunatis, quod prandere debetis pauperibus erogate: et sicut Dominus in Evangelio docet, *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ, tristes, ut videamini ab hominibus; sed illi soli qui videt in absconso*. Et iterum monet: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis* (Matth. vi, 16, 18). Plus ergo semper de cibo cordis quam de cibo corporis cogitate: et dum in mundo versamini, æternam vitam bene vivendo vobis emite. Lectiones divinas in ecclesia libenter audite; et quæ auditis jugiter in domibus recolite: ut quomodo corpus pascitur cibo, sic anima reficiatur Dei verbo. Certum est enim quia qualis est carō quæ post multos dies percipit cibum; talis est anima quæ raro pascitur Dei verbo. Ergo, charissimi, sive ambulatis, sive sedetis, sive operamini, vel per omnia quæcumque agitis, semper quod ex divina lectione audistis ad mentem reducite, semperque evangelica præcepta in corde ruminare.

15. Ante omnia luxuriam fugite; concupiscentiam malam vitate; timentes illud quod Dominus in Evangelio dicit: *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo* (Matth. v, 28). Uxores legitimas absque ulla simulatione diligite, sicut Apostolus præcepit, dicens: *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam*. Et secundum eundem apostolum: *Mulieres viris suis subjectæ sint, et timeant sicut Deum*¹ (Ephes. v, 25, 22). Nec quisquam vir legitimam uxorem quacumque occasione dimittere præsumat: quia, secundum sententiam Domini, *Quicumque dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari*

¹ Fr. Lugd. Ven. Lov., *Mulieres viris suis subjectæ sint, sicut oportet in Domino*. M.

(a) Ex serm. 141 nn. 4, 5, 2.

(a) Ex serm. 275, n. 4, in Append. tomi 5.

(b) Ita fere serm. 308, n. 5; serm. 210, n. 5; 275, n. 1.

(*Matth. v, 32*). Concubinas vero sive ante nuptias sive post nuptias habere prohibemus: quia omnino illicitum est. Nam qui uxorem legitimam ducere cogitat, dignum est ut virginitatem usque ad nuptias custodiat, et post nuptias nullam alteram præter unam legitimam conjugem cognoscat, sicut apostolus Paulus præcepit. Ipse fidem servet ei, sicut eam sibi servare vult; nec peccet cum alia, sicut nec suam cum alio viro vult peccare; timens illud quod idem apostolus terribiliter proclamavit dicens, *Fornicatores et adulteros judicabit Deus (Hebr. xii, 4)*. (a) Quidquid enim de jure connubii mulieribus non licet, nec viris omnino licet. Nam qui ante legitimas nuptias habere concubinam præsumit, pejus peccat, quam qui adulterium committit; et ob hoc dignus est a consortio Christianorum separari. Quod si non poenituerit, æterna illum flamma sine remedio cruciabit.

16. Quapropter, christiane, fuge fornicationem, erubescere jam sub oculis Dei et Angelorum peccare. Capitalia crimina omni nisu detestare, quæ sunt sacrilegium, homicidium, adulterium, falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, invidia, avaritia, iracundia, ebrietas. Hæc sunt enim crimina quæ mergunt homines in supplicium æternum: ex quibus quicumque in se vel unum habere cognoscit, si poenitentiam non egerit, sine ullo remedio in gehenna ignis ardebit. Et ideo, o anima christiana, vigila, ora, cave semper prædicta crimina: et quidquid boni prævalet, agere pro vita æterna. Aperti pauperibus manum tuam; ut Christus tibi aperiat januam suam, et intres in gaudia paradisi. Noli ipse te tradere in perditionem; quia Christus pro te suum effudit sanguinem. Satis te charum habuit, quem tam charo pretio comparavit. Terreat te metus gehennæ, quo sic possis abstinere ab operibus pravus. Omni hora mortem adesse spera, et futura judicia Dei super te jugiter formida: ut tibi possit aptari quod scriptum est, *Beatus homo qui semper est pavidus (Prov. xxviii, 14)*. Quod male fecisti emenda dum potes, dum habes licentiam poenite. Veniam non desperes si ad meliorem convertaris; quia desperatio pejor est omni peccato. (b) Nullatenus ergo de Dei misericordia desperes, nec post centum peccata, nec post mille crimina: quia nulla est tam grandis culpa, quæ poenitendo non habeat veniam. Quamvis ergo quisque te irritet, quamvis convicietur, quamvis injuriam tibi faciat; tu tace, patiens esto; nec rependas contumeliam; et melius tacendo vinces injuriam. Cum maledicitur tibi, tu benedic: et magnam habebis gratiam, si non lædas a quo læsus es. Nullam despicias, non servum, non egenum: quia forsitan melior est apud Deum, quam tu; et quia omnes, secundum Apostolum, *unum sumus in Christo Jesu (Galat. iii, 28)*; et *quia non est personarum acceptor Deus (Act. x, 34)*; sed, sicut scriptum est, *Unusquisque quod fecerit bonum, hoc accipiet a Domino, sive servus, sive liber (Ephes. vi, 8)*. Non detrahas fratri tuo, nec facias calumniam proximo tuo; nec vi opprimas eum: sed sicut per Moysen dicitur, *Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non affliges eum more servorum per potentiam, sed cum timore Dei age circa illum. Memento quoniam tu servus es (Levit. xxv, 39, 43, 44)*. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo; sed publice argue illum, ut non habeas super illum peccatum (Id. xix, 17)*. Hinc et Dominus in Evangelio dicit, *Si peccaverit in te frater tuus, corripe illum inter te et ipsum solum (Matth. xviii, 15)*; et rursum, *Si septies, inquit, in die peccaverit, et toties poenituerit, dimitte ei (Luc. xvii, 4)*; et iterum, *Si offers, inquit, munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens offeres munus tuum (Matth. v, 23 et 24)*. Hæc te, christiane, præ-

cepta revocent ad concordiam, hæc dulcia Christi medicamenta curent odii vulnera: quæ si contempseris, terribilem in te sententiam retorques, quæ dicitur, *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: vel, qui dixerit fratri suo, Racha, aut Fatue, reus erit gehennæ ignis (Ibid. 22)*. Ecce audisti, charissime, quid timeas, quid observes. Habe ergo charitatem, tene patientiam, fuge discordiam, impone frenos linguæ tuæ, ne trahat ad gehennam animam tuam: quia secundum Scripturam, *Mors et vita in manibus linguæ consistit (Prov. xviii, 21)*; et *Vir linguosus non dirigetur in terra (Psal. cxxxix, 42)*.

17. Hæc sollicita consideratione pensantes, fratres charissimi, verba simul et mores componite. Sectamini semper justitiam, amate Christi præcepta. *Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas: et revertatur ad Dominum, sicut propheta clamat, et miserebitur ejus; quia pius est ad ignoscendum (Isai. lv, 7)*. Ipse enim admonet dicens, *Convertimini ad me, et sanabo contritiones vestras (Osee xiv, 3, 5)*. Et rursum: *Quærite bonum et non malum, ut vivatis; et erit vobiscum Dominus exercituum. Et iterum: Odite malum, et diligite bonum; ut misereatur Dominus vestri (Amos v, 14, 15)*. Ecce hoc ipse Dominus per prophetam clamat; et si me audire contempnitis, saltem vel ipsum audite. Ipse etiam in Evangelio consolatur peccatores dicens, *Non veni vocare justos, sed peccatores in poenitentiam (Luc. v, 32)*. Ipse iterum admonet dicens, *Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi, 33)*. Et iterum: *Petite, et dabitur vobis; quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis (Id. vii, 7)*. Modo enim Dominus pro ineffabili pietate sua non solum admonet, sed et rogat ut convertamur ad eum. (a) Audiamus ergo eum dum rogat; ne si non facimus, non audiat nos cum judicabit. Audiamus et Scripturam dicentem, *Fili, miserere animæ tuæ placens Deo (Eccli. xxx, 24)*. Quid ad hæc respondet humana fragilitas? Deus rogat ut tui miserearis, et non vis: quomodo te audiet in die necessitatis supplicentem, cum tu eum pro te ipso non audis rogantem? Si modo hæc neglexeritis, fratres, quid facietis in die iudicii, vel ad cuius confugietis auxilium? Si, inquam, modo neglexeritis talia Dei hortamenta, non effugietis tunc inferni tormenta: nec vos poterit aurum vel argentum liberare, neque divitiæ, quæ nunc in angulis absconditis, et ex quibus arrogantes effecti salutem vestram obliti estis. Hinc namque Dominus per prophetam dicit, *Visitabo super vos mala, et quiescere faciam superbiam impiorum, et arrogantiam sortium humiliabo (Isai. xiii, 11)*. Et rursum admonet dicens, *Redite, prævaricatores, ad cor (Id. xlvi, 8)*: *quiescite agere perverse, discite bene facere, succurrite oppresso, defendite pauperem, et viduam et advenam et pupillum nolite calumniari (Id. i, 16 et 17)*.

18. Hæc ergo, fratres, in mente retinete, hæc magnopere custodire festinate. Pugnate ut separati a diabolo, jungamini Deo qui vos redemit. Stupeant Gentes de conversatione vestra: et si detrahant vobis, etiam et irrideant Christianitatis vos opera sectari, ne conturbemini ex hoc; reddent enim de eo rationem. Totam ergo spem vestram in Christi misericordia ponite: et non solum ab actu impudico, sed etiam a cogitationibus sordidis animas vestras custodite; quia Dominus Deus justus iudex et de cogitationibus judicat. Et hoc moneo, fratres, ut superbiam penitus deponatis, per quam de cælo diabolus corruit: quia, sicut apostolus testatur, *Deus superbis resistit, et humilibus dat gratiam (Jacobi iv, 6)*. Unde Dominus in Evangelio dicit, *Omnis enim qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv, 11)*. Et iterum, *Nisi conversi fueritis et es-*

(a) Vid. serm. 289, nn. 3, 4; 288, n. 5, in Appendice tomii 5.

(b) Sic serm. 238, n. 2.

¹ Mss., *aversiones*.

(a) Ex serm. 29, n. 3, in Append. tomii 5.

ficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum (Matth. xviii, 3). Jurandi etiã consuetudinem funditus omittite; quia valde in hac parte Dei præceptis contraitis, Domino in Evangelio prohibente: Dico, inquit, vobis non jurare omnino, neque per terram, neque per caput, neque per aliud quodcumque: sit autem sermo vester, Est, est; Non, non. Injuriantibus quoque vobis, proferte præcepta Dei quibus dicitur, Dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe ei et alteram; et, Qui vult tunicam tuam tollere, remittas ei et pallium; et iterum, Qui petit a te, da ei; et qui tollit quæ tuâ sunt, ne repetas (Id. v, 34-37, 39, 40.) 42. Orandi utique rationem illam teneatis necesse est, quam Dominus præcepit dicens, Cum oratis, non in multiloquio, sed in secreto cordis orate; et Pater vester qui videt in absconso, reddet vobis. Scit, inquit, Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum (Id. vi, 5-8). Hæc ergo verba, charissimi, recolite, hæc jugiter præcepta reminiscimini. Ubi cumque estis, memoriam Christi in colloquio miscete: quia ipse dicit, Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum (Id. xviii, 20). Scandala etiã fugite: quia Dominus graviter notat eum qui lites concitat, dicendo: Væ homini illi per quem scandalum venit (Ibid. 7). In compassione vero proximi illam sententiam tenete, qua in Evangelio dicitur, Qui habet duas tunicas, det non habenti; et qui habet escas, similiter faciat. Et illud, Date, et dabitur vobis (Luc. iii, 11; vi, 38). Dominicis semper mementote verbis quibus dicitur, Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, quodcumque petieritis, fiet vobis (Joan. xv, 7). Ipsum quoque Apostolum audite clamantem, Tempus breve est: reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint; et qui flent, tanquam non flentes; et qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi (I Cor. vii, 29-31). Ut autem plus concupiscamus cœlestia quam terrena, Dominum audiamus dicentem: Nihil enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur (Matth. xvi, 26). Ut vero diligamus charitatem, evangelista Joannes hortatur dicens, Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et charitas ejus in nobis perfecta est. Et iterum: Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo (I Joan. iv, 12, 16). Necnon et Paulus excellentiam charitatis simili modo profert, dicens: Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (I Cor. xiii, 3). Hinc iterum monet dicens, Omnia vestra in charitate fiant (Id. xvi, 14). Et iterum, Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi (Galat. vi, 2). Ipse etiam pravos quosque ad tramitem perfectionis blande coercens dicit, Qui furabatur, jam non furetur (Ephes. iv, 28). Et illud, Fugite fornicationem. Quia omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Et iterum, Neque avari regnum Dei possidebunt, neque fornicarii, neque adulteri, neque ebriosi, neque fures, neque maledici, neque rapaces (I Cor. vi, 18, 8-10). Idem apostolus cupiditatem coercens dicit, Radix omnium malorum est cupiditas (I Tim. vi, 10). Ergo, fratres, abjicite cupiditatem, sectamini charitatem, deponite impietatem, supportate invicem cum humilitate, illud omnimodis præcaventis quod Apostolus ad Romanos scribens infert, Revelabitur, inquit, ira Dei de cœlo super omnem impietatem et injustitiam hominum (Rom. i, 18). Necnon et illud quod voce Veritatis in Evangelio comminatur: Qui faciunt, inquit, iniquitatem, mittentur in caminum ignis; ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. xiii, 50). Considerate igitur quam sævus quamque tremendus sit ille ignis: et qui modo nec unum quidem suffert digitum in ignem mittere, timeat ibi cum toto corpore in sæcula cruciari.

19. Rogo ergo vos, ut si vultis ab illo igne vel ab

illa pœna liberari, desistatis jam amplius peccare: et Dominum per prophetam attendite clamantem, Revertimini recedentes ab iniquitatibus vestris, et sanabo vos (Ezech. xviii, 32). Et iterum: Nolo mortem, inquit, impii, sed ut revertatur et vivat (Id. xxxiii, 11). Et per Isaiam clamat dicens, Quando conversus ingemueris, salvus eris (Isai. xlv, 22). Per Joel quoque similiter commonet dicens, Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis et fletu et planctu (Joel. ii, 12). Ecce quot testimonia ad conversionem vestram ex divinis oraculis prolata sunt. Vigilate ergo sollicite; quia quanto proximum finem mundi diabolus prospicit, tanto crudelius contra Christianos sævit: ut quia cito se damnandum cognoscit, plures sibi socios in pœnam multiplicet, cum quibus utique sine fine crucietur. Cavete ergo attentius, et jugiter cum Dei timore conversamini: scientes quia unusquisque vestrum Angelum Dei habet, qui observat jugiter quæ egerit. Et si quidem bene agit, gaudium sancto Angelo sibi adhærenti gignit: si vero mala opera exercet, Angelum sanctum a se repellit, et malignum sibi dæmonem conjungit. Quapropter, charissimi, hæc me loquente, introrsus ad vos redite, conscientias vestras discutite: si dignas mentes angelici consortii geritis, prævidete; et si vos bonos ac dignos Deo conspiciatis, de meritis vestris nunquam superba mente præsumatis, sed magis de cætero cum humilitate cavete. Si vero peccatis vos obnoxios cernitis, nullatenus desperate (tantum facite in corde pactum cum Deo, ut jam amplius non peccetis); sed fiducialiter veniam sperate, quia Dominus sinum suæ pietatis assidue patefacit, et omnes ad se recipere per pœnitentiam quærit. Nam etsi adulter quis, aut meretrix, aut fur, aut ebriosus, aut mendax, vel etiam filiorum necator fuerit; tantum de cætero pœnitens caveat, et indulgebit illi Deus. Publicanum de Evangelio, et latronem, nec non et meretricem, sed et Paulum sumite in exemplum, qui de semetipso dicit, Prius fui blasphemus et persecutor et contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate (I Tim. i, 13). Et vos ergo, si forte ignoranter admisistis, reparate vos, quæso, dum licet, per pœnitentiam. Confitemini Domino in totis præcordiis vestris, quoniam bonus est: doleat vos non egisse quod bonum est. Et qui pœnitet, ita pœniteat, ut ulterius jam lugenda non committat. Et qui pauperiores in hoc sæculo estis, nolite ob hoc contristari: quia si bene agitis, ditiores eritis in cœlo.

20. Denique cavete ne quis turpem sermonem ex ore proferat: et, secundum Apostolum, Fabulis variis et doctrinis nolite seduci (Hebr. xiii, 9). Sed corripite inquietos, consolamini pusillanimes, patientes estote ad omnes (I Thess. v, 14). Et omnis sermo malus ex ore vestro non procedat (Ephes. iv, 29), timentes illud quod scriptum est, Pervertunt mores bonos colloquia mala (I Cor. xv, 35). Crapulam et ebrietatem perhorrescite: quia Dominus per se ipsum hoc redarguit dicens, Cavete ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate (Luc. xxi, 34). Et Apostolus prohibet dicens, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Ephes. v, 18). Procul dubio enim qui plus manducat aut bibit quam expedit, et peccatum incurrit, et sanitatem¹ servare non valet: quia cum venter aut venæ nimia fuerint satietate repletæ, illico necesse est ut libido in membris generetur. Unde et alibi scriptum est, Vinum multum potatum amaritudo est animæ, et ruina multiplicans imprudenti offensionem, minuens virtutem, et faciens vulnera (Eccli. xxxi, 39, 40). Et hæc quidem dico, non ut creaturam Dei malam asseram, aut judicem esse damnandam; sed ut vos cautiore sobrioresque reddam. Imo et admoneo, ut nullam Dei creaturam dicatis malam; quia Deus cuncta valde bona creavit (Gen. i, 31). Nam quæcumque nobis mala esse videntur aut nocent; nostro vitio, non sua natura, nobis mala existunt. Ideoque,

¹ Mss., saturitatem.

fratres, solum diabolum, qui superbiendo factus est malus, detestantes, tantorum bonorum creatorem Dominum glorificate. Cavete semper viam latam, quæ ducit ad interitum: apprehendite angustam, per quam reperitur æterna latitudo. Pauperes et peregrinos ad convivium revocate, Dominumque de hac re præcipientem attendite: *Cum facis, inquit, prandium aut cœnam, noli vocare divites qui conviventur tecum; sed voca pauperes, debiles, cæcos, claudos, et beatus eris, quia non habent unde tibi retribuunt; retribuetur enim tibi in resurrectione justorum* (Luc. XIV, 12-14). (a) Nec enim justum est, ut in populo christiano, qui uno pretio sunt redempti, et uni Domino serviunt, alii distentis epulis ventribus et ebrii incedant, alii famis periculo deficiant. Prorsus peccatum est, ut nostra superflua a tineis devorentur, et pauperes nec vetustissima quæque recipere mereantur. Quare non consideratis, quia pari conditione in hunc mundum venistis, uniusque Domini servi estis, simili etiam exitu de mundo migrabitis; et si bene agitis, ad unam beatitudinem venietis? At quare pauper vobiscum non accipiat cibum, qui vobiscum accepturus est consortium Angelorum? Quare non accipiat vel veterem tunicam, qui pariter accepturus est immortalitatis stolam? Hæc, fratres, considerantes, ita pauperum curam gerite, ut uberrimam pro his retributionem in cœlis accipiatis. Mendacium semper fugite, quia non minimum crimen est, Scriptura dicente, *Os quod mentitur, occidit animam* (Sap. I, 11). Et, *Testis falsus non erit impunitus* (Prov. XIX, 5). Et David ad Dominum, *Perdes, inquit, omnes qui loquuntur mendacium* (Psal. V, 7). Et Apostolus, *Deponentes, inquit, mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo* (Ephes. IV, 25).

21. (b) In hac ergo vita positi ita agite, ut cum hinc migraveritis, et caro vestra a vermibus cœperit devorari in sepulcro, anima ornata bonis operibus cum sanctis omnibus lætetur in cœlo. Retrahat vos a malis operibus vel peccatorum interitus. Eorum quos jam præmisistis attendite calamitates. Considerate divitum sepulcra, vel eorum qui ante parvum tempus vobiscum erant, quid fuerunt, et quid sunt, vel quid eis divitiæ vel cupiditas sæculi profuerunt. Ecce nihil ex eis nisi soli cineres remanserunt: qui si loqui possent, hæc vobis procul dubio dicerent, Ut quid infelices tantum pro sæculi cupiditate discurritis? Ut quid vos vitiis et criminibus repletis? Considerate ossa nostra, ut vel sic vobis horreat cupiditas vel miseria vestra. Quod vos estis, nos fuimus: quod nos sumus, vos eritis. Ista omnia, fratres, sollicita consideratione pensate, et hæc considerantes, expavescite: diem mortis ante oculos semper ponite, et ad emendationem quantum potestis festinate. Nolite negligere quod vos pius Dominus sustinet peccantes: quia quanto diutius exspectat ut emendetis, tanto gravius vindicabit si neglexeritis. Si forte putatis quod finis mundi tardius veniat, vel unusquisque consideret suum finem. (c) Ecce dum libenter ac jucundissime moratur homo in mundo, multaque in longo tempore¹ disponit agenda, repente rapitur in mortem, et ex improvviso aufertur a corpore. Sed ille beatus est, qui antea semper horam illam habuerit ante oculos, et festinaverit in illa hora mortis paratus inveniri, ut possit tanti metus terrorem evadere. Quod si vultis scire, cum metu magno, charissimi, magnisque doloribus separatur anima a corpore. Veniunt enim Angeli eam assumere, ut perducant ante tribunal metuendi iudicis: tunc et illa memorans opera sua mala, quæ die noctuque gessit, contremiscit et ingemiscit, et quaerit ea fugere, induciasque petere, dicens, Date mihi vel unius horæ spatium. Tunc quasi simul lo-

quentia omnia opera ejus dicunt, Tu nos egisti, tua opera sumus, non te deserimus, sed tecum semper erimus, tecumque pergemus ad iudicium. Hæc quidem peccatoris anima agit, quæ cum horrendo timore separatur a corpore, et pergit plena peccatis et ingenti confusione depressa. Justi vero anima cum separatur a corpore, non timet, nec expavescit: sed magis cum gaudio egreditur, et cum exultatione pergit ad Deum deducens se Angelis sanctis. Illam ergo horam modo, fratres, timete, ne tunc timeatis: illam nunc præcavete, ut tunc securi esse possitis. Mementote jugiter, quia in medio laqueorum diaboli ambulatis; et ideo semper parati estote, ut quando Domini præceptum missum fuerit, liberi ab omni labe peccati ad requiem transire possitis. Nec arbitramini vos diu in hoc mundo mansuros; quia nimirum proveniet, ut non concedatur post dominicum præceptum missum nec unius horæ spatio vel momento in hac vita consistere. Cavete igitur ne de exitu vestro tristitiam faciatis Angelis sanctis, et gaudium inimicis. Scitote vero quia anima cum a corpore avellitur, statim aut in paradiso pro bonis meritis, aut certe pro peccatis in inferno continuo¹ præcipitatur. Quapropter eligite modo quod vultis, et hoc jam in vita vestra, hic disponite, aut perpetualiter gaudere cum sanctis, aut sine fine cruciari cum impiis. Itaque vel saltem pœnæ vos terreant, si præmia non invitant: et præsentem mundum si despiciere non valetis, vel cum justitia possidete. Qui in juventute erravit, saltem in senectute resipiscat; et mala quæ peccando commisit, pœnitendo jam expurget. Ecce paulatim deficit mundus, et cuncta quæ videntur, velociter tanquam nebula aut tanquam vespertina umbra transiunt. Ecce quod olim prænuntiabatur, præsentem tempore jam perspicue cernitur: subtrahuntur omnia bona, et crescunt quotidie mala. Nolite ergo, fratres, mundum jam diligere, (a) quem tanta cernitis cum velocitate transire: nolite in ejus amore anchoram cordis jam figere, quem sic ad finem conspiciatis declinare: præsertim cum Apostolus clamet, quod amicitia hujus mundi inimica sit Deo.

22. Vitam ergo æternam ex omnibus præcor diis vestris amate, quam nunquam in sæcula finiat. (b) Illuc festinate, ubi semper vivatis, et ubi jam mori nunquam timeatis. Si enim sic amatis istam miseram fluidamque vitam, ubi cum tanto labore vivitis, et ubi vix currendo, satagendo, sudando, suspirando necessariis corporis satisfacitis: quanto magis amare debetis vitam æternam, ubi nullum unquam laborem sustinebitis, ubi semper summa est securitas, segura felicitas, felix libertas, libera beatitas; ubi implebitur illud quod Dominus in Evangelio dicit, *Erunt homines similes Angelis* (Matth. XXII, 30); similes utique non substantia, sed beatitudine. Et illud: *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum* (Id. XIII, 43). Qualis putas erit tunc splendor animarum, quando solis claritatem habebit lux corporum? Ibi jam non erit ulla tristitia, nullus labor, nullus dolor, nullus timor, nulla mors; sed perpetua semper sanitas perseverabit. Nulla ibi consurget malitia, nulla carnis miseria, nulla ægritudo, nulla omnino necessitas. Non erit ibi fames, non sitis, non frigus, non æstus, non lassitudo jejunii, nec ulla tentatio inimici, non jam peccandi voluntas, nec ulla delinquendi possibilitas; sed totum exultatio, totum lætitia possidebit, hominesque Angelis sociati sine ulla carnis infirmitate vernabunt. Ibi ergo erit lætitia certa, ibi requies segura, ibi pax vera, ibi jucunditas infinita, ubi si locus obtinendi ullus fuerit, amittendi in sæcula nullus

¹ Abest, *continuo*, a Ms. Corbeiensi et a libro de Vanitate sæculi.

(a) Hæc verba, *quem tanta*, usque ad, *jam figere*, addimus ex libro de Vanitate sæculi.

(b) Ita et Medit. Bernardi, cap. 17, et serm. 110, n. 4, in Append. tom 5.

¹ Alias, *in longa tempora*

(a) Vid. serm. 116, n. 4, in Append. tom 5.

(b) Quæ sequuntur, conficiebant tractatum de Vanitate sæculi.

(c) Hæc inde translata in lib. Medit. Bernardi, cap. 2.

est. In qua beatitudine quod¹ semel adipiscitur, semper tenetur. Nihil loco illo magnificentius, nihil gloriosius, nihil clarius, nihil pulchrius, nihil verius, nihil munificentius, nihil illa bonitate sincerius, nihil illa abundantia copiosius. Ibi semper pax et summa solemnitas, ibi vera et certa felicitas est. Ibi jam non formidabitur ferocissimus hostis, qui cupit jugiter animas jugulare : nec timebuntur ultra ignita diaboli jacula, neque ulla inimici tentamenta. Non incutiet terrorem barbarorum immanitas, nec ulla ulterius timebitur adversitas. Non ibi formidabitur ferrum, non ignis, nec facies omnino truculenta tortoris. Nemo in loco illo glorioso indiget vestimento; quia non est illic frigus, nec æstus, nec ulia aeris inæqualitas. Nullus ibi esurit, nullus tristatur, nullus est peregrinus : sed omnes qui ibidem attingere meruerunt, securi ut in patria vivent. Non ultra jam adversabitur caro spiritui, nec ullum timebitur periculum : sed incnarrabilia cum Angelis ac sempiterna a Christo præmia retribuentur, et quod oculus non vidit, sicut dicit Apostolus, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii, 9). Ecce qualem beatitudinem perditurus erit, qui se modo, dum licet, emendare noluerit. Idcirco nos, fratres, Domino auxiliante dedignemur ultra servire peccato, quibus tanta beatitudo præparatur in cælo.

23. Dum ergo tempus est, festinemus Deum nobis propitium facere : despiciamus quæ terrena sunt, ut adipiscamur cœlestia. Cogitemus nos peregrinos esse in hoc sæculo, ut liberius festinemus ad cœlum : velociter enim transeunt, et cito tanquam umbra prætereunt cuncta quæ hic videntur. Perpendamus quales erimus in die judicii, Dei et Angelorum conspectibus præsentandi, quando opera nostra erunt nobis ante oculos ponenda. Qualis erit illa confusio, cui contigerit pro peccatis suis in conspectu Dei omniumque hominum erubescere, qui hic nec unum quidem hominem in se peccantem vult inspicere? Vel quis erit pavor tunc Deum iratum videre, quem placatum non valet universitas comprehendere? Illum ergo diem semper timeamus, quem modo prævidere nullatenus possumus. Illum diem jugiter pavescamus, et vel sic actus nostros a malo revocemus. Consideremus quis terror erit in die illo, cum de cœlis Dominus ad judicandum venerit sæculum. Quis metus erit Deum videre, ad cujus adventum universa elementa quatentur, ac cœlum cum terra contremiscet, virtutesque cœlorum commovebuntur? Tunc nimirum præcipientibus Angelorum tubis, omnes gentes quæcumque sub cœlo fuerint et omnis homo tam viri quam feminae in eo sexu unusquisque quo natus fuit in mundo, boni simul et mali, sancti et peccatores, vel quicumque ab initio mundi nati, ac mortui fuerint, sive a bestiis devorati, sive ab igne consumpti, sive ab aquis absorpti, omnes simul in momento temporis atque in ictu oculi resurgent (I Cor. xv, 52), in ipsis sine dubio corporibus atque in ipsa carne quam hic habuerunt; scilicet in virum perfectum et in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv, 13), in qua est ipse Dominus resurrexit a mortuis. Et omnes ante judicium Christi venient, pariterque eum et electi et reprobi suis oculis videbunt, sicut et ipse Dominus in Evangelio dicit : *Tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute magna et majestate, constipatum agminibus Angelorum : et congregabuntur ante eum omnes gentes, et plangent super se omnes tribus terræ, et separabit eos ab invicem sicut pastor segregat oves ab hædis, et statuet justos quidem a dextris suis, impios autem a sinistris. Tunc dicet ad eos qui a dextris ejus erunt, Venite, benedicti Patris mei, possidete præparatum vobis regnum a constitutione mundi : esurivi enim, et dedistis mihi manducare ; sitiivi, et dedistis mihi bibere ; hospes eram, et collegistis me ; nudus, et operuistis me ; infirmus et in carcere, et visita-*

¹ Alias, qui.

stis me. Hæc quamdiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis (Matth. xxiv, 29 ; xxy, 32-36, 40). Tunc omnibus aspicientibus ostendet livores et fixuras clavorum, in ipso sine dubio corpore, quod pro peccatis nostris vulneratum est : et ita compellens peccatores dicet, (a) Ego te, homo, de limo terræ manibus meis formavi, et inter paradisi delicias, quod non merebaris, collocavi : sed tu me meaque jussa contemnens, deceptorem sequi maluisti, unde et justa pœna damnatus inferni supplicii es deputatus. Postea misertus sum tui, carnem assumpsi, in terris inter peccatores habitavi, contumelias et verbera pro te sustinui : ut te eriperem, colaphos et sputa suscepi ; ut tibi dulcedinem paradisi redderem, acetum cum felle bibi. Propter te vepribus coronatus; cruci affixus, lancea vulneratus sum. Propter te mortuus et in sepulcro positus, ad inferna descendi. Ut te ad paradysum reducerem, tartari claustra adii ; ut tu in cœlo regnares, inferni profunda penetravi. Agnosce ergo quæ pro te, impietas humana, pertuli. Ecce livores quos pro te excepi, ecce clavorum foramina quibus in cruce affixus pependi. Suscepi dolores tuos, ut te possem sanare ; suscepi pœnam, ut darem tibi gloriam : suscepi mortem, ut tu viveres sine fine : conditus latui in sepulcro, ut tu regnares in cœlo. Hæc omnia pro vobis sustinui. Ampliora horum quid vobis debui facere, et non feci? Dicite nunc vel ostendite mihi quid passi estis propter me¹, aut quid boni egistis pro vobis. Ego cum essem invisibilis, sponte propter vos incarnatus sum : cum essem impassibilis, propter vos pati dignatus sum : cum essem dives, propter vos egenus factus sum. Sed vos humilitatem meam et præcepta mea semper renuentes, seductorem magis quam me secuti estis. Ecce modo non potest aliud justitia mea judicare, nisi quod mereantur opera vestra recipere. Ergo quod ipsi elegistis, tene. Contempsistis lucem, possidete tenebras : amastis mortem, ite in perditionem : secuti estis diabolum, ite cum ipso in ignem æternum. (b) Quis, putas, erit tunc mœror, quis luctus, quæ tristitia, quæ angustia, cum hæc fuerit adversus impios prolata sententia? Tunc enim erit dura separatio a dulci sanctorum consortio : et traditi in potestatem dæmonum, ibunt in ipsis corporibus suis cum diabolo in supplicium æternum, et permancbunt semper in luctu et gemitu. Procul quippe exsulati a beata paradisi patria cruciabuntur in gehenna, nunquam lucem visuri, nunquam refrigerium adepturi, nunquam pœnas finituri, nunquam requiem accepturi ; sed per millia millium annorum in inferno cruciandi, nec unquam in sæcula liberandi. Ibi nec qui torquet, aliquando fatigatur ; nec qui torquetur, unquam moritur. Sic enim ibi ignis consumit, ut semper reservet ; sic tormenta aguntur, ut semper renoventur. Juxta vero qualitatem culpæ, pœnam ibi unusquisque sustinet gehennæ. Non ibi auditur aliud nisi fletus, et planctus, et stridor dentium ; non erit aliud consolamentum, nisi flammæ et terrores pœnarum : ardebuntque miseri cum peccatoribus sine fine in ignem æternum semper in sæcula sæculorum. Justi autem ibunt in vitam æternam, in ipsa sine dubio carne quam hic habuerunt ; et sociabuntur Angelis sanctis in regno Dei gaudiis deputati perpetuis, nunquam jam morituri, nunquam corruptionem visuri, sed semper lætitia ac dulcedine Christi saturati, et fulgebunt sicut sol in gloria et claritate, quam præparavit Deus diligentibus se. Et quanto amplius aliquis alio obediens Deo in hac vita fuerit ; tanto illic ampliorem mercedem accipiet : quantoque amplius hic Deum amaverit, tanto tunc eum propius videbit (c).

¹ In libro de Vanitate sæculi additur, *dominatorem vestrum.*

(a) Ex serm. 249, nn. 4, 5, in Append. tomi 5.

(b) Hæc ex lib. Medit. Bernardi, cap. 3.

(c) Hic additis 10 versibus claudebatur tractatus de Vanitate sæculi.

24. Ecce, charissimi, prædixi vobis simpliciter, ut intelligere possitis quæ sint unicuique ventura. Nemo jam se de ignorantia poterit excusare: quoniam mors et vita prænuntiata sunt vobis, supplicia impiorum, et gloria justorum. Jam vero in arbitrio vestro consistit eligere quod teneatis. Unusquisque enim quod hic concupierit et assecutus fuerit, hoc utique possidebit. Vitam ergo æternam toto nisu concupiscite: nec emendationem vestram diutius differatis, sed ad lucranda cœlestia regna ultro ipsi relinquite quod lucis hujus sine perendum est. Surgat jam, quæso, quicumque peccati catena constrictus tenetur, et expergefactus a somno suæ mortis evigilet. Recurrat ad confessionem, et agat pœnitentiam. Nec erubescat publice pœnitere super immunditiis quas gessit: quia revera multo melius est hic paucis tempore pœnitere, quam per tot millia annorum inferni supplicia sustinere. Si ex toto corde pœnituerit, cito succurrerit illi Redemptor qui quadriduanum jam fetidum suscitavit Lazarum (*Joan.* xi, 45). Paratus est ille semper misericordię sinus, et clementer exspectat, ut suscipiat pœnitentes. Non est enim, sicut scriptum tenemus, de quamvis magnis criminibus remittendis Dei unquam misericordia desperanda: quia ipse quotidie clamat per prophetam dicens, *Quicumque die conversus fuerit peccator ab immunditia sua, omnes iniquitates ejus erunt in oblivione coram me* (*Ezech.* xviii, 21). Et rursus per alium prophetam dicit, *Ego sum Dominus Deus vester qui deleo iniquitates vestras* (*Isai.* xliii, 25). Et illud de Evangelio, *Gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis qui non indigent pœnitentia* (*Luc.* xv, 7). Et illud: *Nolo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat* (*Ezech.* xxxiii, 41). Considerate, fratres charissimi, quam larga est bonitas Dei nostri, quam ineffabilis misericordia ejus. Quotidie contemnitur; et quotidie nos ad pœnitentiam benignissima pietate invitat. Fiduciam nobis pia ejus largitio præstat: ut nec desperemus de Christi misericordia, nec tamen nobis absque fructu pœnitentię veniam concessam præsumamus. Dominus enim quantum patris pietate indulgens semper et misericors est, tantum judicis majestate severus est et metuendus. Potest quidem reis dare indulgentiam, potest ipse suam reflectere sententiam, potest pœnitenti gratias indulgere¹; non potest tamen nisi justissime judicare: quoniam non est apud Deum commutatio, nec vicissitudinis obumbratio (*Jacobi* i, 17). Æquissime enim judicat, atque æqualiter secundum uniuscujusque facta repensat; bona scilicet bonis, et mala malis. Ideoque, charissimi, reminiscimini quæ egistis: et si vos deliquisse cognoscitis, sine aliqua dilatione ad pœnitentię medicamenta confugite. Audite prophetam admonentem: *Nolite, inquit, tardare converti ad Dominum, nec differatis de die in diem* (*Eccli.* v, 8); quia nescitis quid crastino futurum sit. Mementote semper quod ante conspectum omnipotentis Dei conversamini, qui prospicit omnium hominum non solum facta, sed et cogitationes, sicut et Apostolus ait: *Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, sed omnia nuda et aperta sunt oculis ejus* (*Hebr.* iv, 13).

25. Hæc jugiter cogitantes, intentissima sollicitudine vos custodite, ultimique diei vos adventui cum bonis operibus semper præparate. Ecce jam, ut certissime tenemus, finis mundi in promptu est, jam finis sæculi instat: et, quod lugendum est, tanta mala quotidie fiunt, tantæ tribulationes crebrescunt, ut per hæc etiam mundus finem suum quodam modo proclamare videatur. Ecce omnia quæ Prophetæ vaticinaverunt, quæque prædixerunt Apostoli, pene jam completa sunt: solus dies judicii et horribilis Antichristi adventus adhuc restat. Ecce bellum super bellum, tribulatio super tribulationem, famēs super famem, pestilentia super pestilentiam, et gens

supra gentem consurgit. Omnia quæ dudum sunt prædicta, nos jam videmus impleta. Quare ergo sumus lapidei, et ferreum pectus possidemus, ut pro remedio animæ nostræ inter tot mala minime cogitemus? Diu est enim quod vox divina minatur: sed nullatenus hominum pertinacia mutatur. Cœlestis olim intentatur ultio; et nulla hominum adhibetur satisfactio. Dei proximat ira; et tepide agitur pœnitentia. Venturum Prophetæ testantur supplicium; et raro ab hominibus Dei imploratur auxilium. Quapropter, dilectissimi, moneo, ut vel jam mundo finiente humana finiatur malitia, soliusque Dei toto nisu quaeratur misericordia. Non vos jam divitiarum onera ad terram premant, quia cito hic omnia relinquemus: nec pariter et Christum velimus habere et sæculum; sed spreto sæculo liberi festinemus ad cœlum.

26. Reminiscamur quam gravia sunt scelera quæ commisimus, quamque dira inferni supplicia quæ timeamus; et juxta qualitatem culpæ medicamentum adhibeamus pœnitentię. Cogitemus quod secundum Apostolum, *Nihil in hunc mundum intulimus, nihilque ex eo morientes auferre poterimus* (*I Tim.* vi, 7). Nudi nati sumus, nudi utique morituri: quidquid autem hic inventum est, hic procul dubio relinquetur. Opera tantummodo bona si hic egerimus, ipsa nobiscum ad cœlos portabuntur; imo nos ipsa ad cœlum portabunt. Tanquam peregrini ergo sola sufficientia contenti, illas divitias nobis hic acquiramus, quas nobiscum ad paradisi patriam feramus. Deum super omnia diligamus; quia revera impium est eum non diligere, cui vicem rependere non possumus, etiam et cum diligimus. Quid enim nos impii pio Domino retribuere poterimus pro omnibus quæ retribuit nobis (*Psal.* cxv, 12); quia nullis nostris præcedentibus meritis tanta nobis præstitit indignis, ut nos a jugo diræ dominationis redimeret? De sede paternæ majestatis ad nos descendit, injurias in terris pertulit, probra sustinuit, mortem indebite subiit: et hæc quidem omnia patienter sustulit, ut nobis humilitatis et patientiæ exempla monstraret; unde et sequentibus se discipulis dixit, *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (*Matth.* xi, 29). Oportet igitur ut quemadmodum ille pro nobis, ita et nos cuncta adversa quæ nobis propter peccata nostra eveniunt, æquanimiter toleremus; ut patientiæ fructum in vita æterna capere possimus. Urgeamus ergo, fratres, cursum nostrum, dum tempus habemus: odiamus hunc mundum, quem diu possidere non possumus. Nulla jam nos malorum operum contagia polluant: sed divinus nos aspectus semper a peccatis arceat. Si enim homines nostri similes peccatores et ex eodem luto formatos, ne nos peccantes inspiciant, erubescimus; quanto magis æternam et solum sine peccato omnipotentem Deum revereri ac timeere debemus, qui non solum facta, sed etiam cogitationes considerat et videt? Hunc ergo quotidie timeamus, hujus reverentiam nobiscum semper feramus: sicque nos spes indulgentiæ erigat, ut metus gehennæ semper affligat. Ante omnia et super omnia charitatem habeamus, reminiscens præcepti Domini quo dicitur, *Habete in vobis sal, et pacem habete inter vos* (*Marc.* ix, 49). Et illud: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem* (*Joan.* xiii, 34). Nam et alibi dicitur, *Habete charitatem quod est vinculum unitatis* (*Coloss.* iii, 14). Et iterum, *Estote imitatores Dei sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione* (*Ephes.* v, 1 et 2). Et iterum, *Omnis amaritudo et ira et indignatio tollatur a vobis cum omni malitia* (*Id.* iv, 31). Et, *Sol non occidat super iracundiam vestram* (*Ibid.*, 27). Nempe sicut nullum proficit in vulnere medicamentum, si sit intus ferrum; ita nihil proficit illius oratio, in cujus pectore mortiferum versatur odium. Habeamus, fratres, charitatem: quia si illam habuerimus, omnibus virtutibus replebimur: si vero charitatem non habuerimus, quidquid boni habere videmur, totum perdimus. Nec in arrepto bene agendi proposito penitus lassescamus: præcipue cum Do-

¹ Ms. Corbeiensis, *pœnitendi gratias indulgere. spicil., pœnitendi tempus gratis indulgere.*

minus dicat, nullum ponentem manum in aratro et respicientem retrorsum, dignum esse regno cœlorum (*Luc. ix, 62*). Respicere autem retrorsum, nihil aliud est quam in eo quemquam poenitere quod cœperit bonum, et rursus mundanis desideriis obligari. Denique ab spe veniæ nulla nos malorum quantitas revocet: quia quamvis gravis sit culpa humana, largior nihilominus est misericordia divina. Unde per Psalmistam dicitur, *Multa est apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio* (*Psal. cxxix, 7*). Et iterum, *Côr contritum et humiliatum Deus non spernit* (*Psal. L, 19*).

27. Hæc nos, fratres, diebus ac noctibus memoria refoveat, hæc nos præcepta frequenter sollicitent. Debitum vitæ finem jam jamque adfuturum putemus: vicinumque speremus mortis diem, quem longinquum esse nescimus. Modo emendemus quod deliquimus; ne tunc poenitere incipiamus quando jam non valebimus. Erit quidem et in inferno poenitentia, sed omnino infructuosa. Erit ibi poenitentia dolorem habens, sed medicinam non habens: ibique nullatenus poterit a Deo promereri quod petit, qui hic noluerit audire quod Deus jussit. Ideoque, charissimi, quantum possumus, præceptis Dei in omnibus obtemperemus; ut ibi præmium muneris capiamus. Ipsi, dum licet, licet nos castigemus, ipsi nobiscum de actibus nostris rationem faciamus: ipsi nos judici nostro accusemus, atque emendationem nostram non ad extremum vitæ differamus: sed quoties in peccatis

labimur, per poenitentiam resurgamus, ac totis viribus voluptates pessimas carnisque illecebras vincentes, illud omnimodis præcaveamus: quoniam quotidie ad mortem properamus, et dum nescimus securique consistimus, repente mors venit. Ibi ergo festinemus ubi jam non timetur, et ubi nos sancti omnes suscipere vel videre desiderant, ubi nos rex cœlestis Christus et superni cives Angeli expansis charitatis brachiis expectant. Ibi, inquam, festinemus, ubi sine fine vivamus, et ubi angelicis agminibus consortes esse possimus. Ita postremo in exilio hujus mundi agamus, ut ad futurum judicium cum securâ conscientia bonis operibus ornati veniamus: ibique gratissimum Deo munus nostras animas offeramus: ut pro hoc commercio ab eo æternitatis beatitudinem accipere et in sæculum sæculi gloriari possimus. Hæc nos, charissimi, mandata hactenus quasi lac vobis gustanda porreximus: et ecce modo sub testimonio Dei et sanctorum Angelorum qui nos loquentes audiunt, absolvimus debitum nostrum, coelestia vobis præcepta tradentes. Amodo jam vestrum est cogitare, quatenus et admonitio nostra effectum habeat salutis, et vos semper voluntatem Dei facientes ab omni vos malo custodiat, atque demum liberi ab omni contagione peccati ad regna cœlestia tripudiantes pervenire possitis: præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per cuncta sæcula sæculorum. Amen.

SERMO

DE SYMBOLO^(a).

EXORDIUM Fidei interioris et exterioris necessitas. Symbolum regula fidei. Quæ ratione institutum sit. Quid complectatur. (b) Notum est, dilectissimi, Charitati vestræ, quod milites sæculi beneficia temporalia a temporalibus dominis accepturi, prius sacramentis militaribus obligantur, et dominis suis fidem se servaturos profitentur: quanto magis ergo, æterno Regi militaturi, et æterna præmia percepturi, debent sacramentis cœlestibus obligari, et fidem per quam ei placituri sunt, publice profiteri? Dicit enim Apostolus, *Sine fide impossibile est placere Deo* (*Hebr. xi, 6*). Hanc in cordibus nostris agnoscit, qui scrutatur renes et corda (*Psal. vii, 10*). Sed propter conservandam Ecclesiæ unitatem, dispensationi hujus temporis cum fide cordis necessaria est oris confessio: quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (*Rom. x, 10*), non tantum prædicatorum, sed etiam auditorum. Non enim aliter frater de fratre bene sentiret, nec pax Ecclesiæ servaretur, nec alium docere, aut ab alio discere salutis necessaria posset, nisi quod in corde habet, signis vocum tanquam suis vehiculis ad aliorum corda transmitteret. Est ergo fides et corde servanda, et ore promenda. Fides namque omnium bonorum est fundamentum, et humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad numerum filiorum Dei poterit pervenire: quia sine ipsa in hoc sæculo nec justificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis non ambulaverit per fidem, non perveniet ad speciem. Hoc attendentes sancti Apostoli, certam fidei regulam tradiderunt, quam secundum numerum Apostolicum duodecim sententiis comprehensam, Symbolum vocaverunt: per quam credentes catholicam tenerent unitatem, et per quam hæreticam convincerent pravitatem. Symbo-

lum ergo tali ratione institutum majores nostri dixerunt.

(a) Tradunt enim, quod post ascensionem Domini et Salvatoris nostri ad Patrem, cum per adventum Spiritus sancti discipuli ejus inflammati linguis omnium loquerentur, ad singulas quasque nationes, ut Dei verbum prædicarent, ituri ac discessuri ab invicem, normam prius sibi futuræ prædicationis in commune statuerunt: ne localiter ab invicem discedentes, diversum vel dissonum prædicarent his qui ad fidem Christi invitabantur. Omnes igitur in uno positi, et Spiritu sancto repleti, brevè suæ prædicationis indicium conferendo in unum, quod sentiebat unusquisque computabat, atque hanc ita credentibus dandam esse regulam instituerunt. Symbolum brevè est verbis, sed magnum est sacramentis. Quidquid enim præfiguratum est in Patriarchis, quidquid denuntiatur in Scripturis, quidquid prædictum est in Prophetis, vel de Deo ingenito, vel ex Deo in Deum nato, vel de Spiritu sancto vel de suscipiendo omni sacramento, vel de morte Domini resurrectionisque ejus mysterio, totum breviter hoc Symbolum continet, et continendo habet et confitendo. Discat ergo quisque fidem Apostolicam professus per orationem in Baptismo, cum ad annos intelligibiles venerit. Jam ad istius Symboli professionis sacramentum textumque veniamus, quod in hunc modum incipit:

CAPUT PRIMUM. *Credere Deum, Deo, in Deum. Fides diaboli. Omnipotens.* Credo in Deum Patrem omnipotentem. (b) In primis, dilectissimi, qualis sermo sit in Symboli capite, diligenter attendite. Ergo in primo habet; Credo. Vide quod Dominus noster non nos jubet discutere divina judicia, sed credere: nec rationem requirere, sed fidem simpliciter et immobiliter exhibere. Non dicit, Credo Deum; vel, Credo Deo: quamvis et hæc salutis necessaria sint. Aliud enim est

(a) Olim in tomò 10, de Tempore serm. 181, et post in Append. 59. Ex Ruffino, Casario, Gregorio, Ivone Carnotensi, etc., collectus, et insuper Append. tomì 5 totum sermonem 242 membratim dissectum complectens.

(b) Ivo Carnot., serm. de Symb. et prolog. Fulgentii de Fide.

(a) Ex Symb. Ruffini; et serm. 242 in Appendice tomì 5.

(b) Ex serm. 242, n. 2, in Append. tomì 5; ex Symbolo Ruffini.